

Nr 153.

Av herr **Werner m. fl.**, *angående ändring i vallagen i syfte att underlätta valdeltagandet.*

På grund av de stora avstånd, som många väljare på landsbygden ha till vallokalerna, är landsbygdens befolkning ogynnsammare ställd än städernas, när det gäller möjlighet till ett effektivt valdeltagande. Detta förhållande har särskilt varit märkbart vid de riksdags- och landstingsmannaval, som ägt rum under krigsåren.

Som stöd för detta påstående kan påpekas, att medan antalet röstande män i städerna ökat från 1936 till 1940 års riksdagsmannaval med ungefär 29.000 röster och antalet röstande kvinnor under samma tid i städerna med över 49.000, hade på landsbygden antalet röstande män från 1936 till 1940 minskat med nära 69.000 röster och de kvinnliga med nära 46.000.

Sveriges officiella statistik framhåller som anledning till denna tillbakagång: "Till det lägre valdeltagandet vid 1940 års val torde de till följd av bristen på drivmedel sämre kommunikationerna ha varit en bidragande orsak, varigenom i synnerhet landsbygden drabbats."

Säkerligen kommer det att visa sig, när statistiken över 1942 års landstingsmannaval föreligger, att liknande svårigheter gjort sig gällande för landsbygdsbefolkningen även vid förra årets val.

Visserligen ha under de senare åren nya valdistrikt tillkommit, men det finnes fortfarande alltför många valdistrikt på landsbygden, som äro alldeles för stora. Genom de långa avstånden till vallokalerna för många väljare blir ju röstavlämnningen för dessa en betydligt besvärligare procedur än för de röstberättigade, som bo i städer och samhällen. Det synes därför nödvändigt, att staten vidtager åtgärder för att underlätta valdeltagandet för de väljare, som ha långt till vallokalerna. Erfarenheten från valen visar nämligen, att där valdistrikten blivit mindre, där har också röstningsprocenten i de flesta fall kraftigt höjts. I det fallet kan framhållas Västerbottens län, där de stora socknarna blivit uppdelade på flera valdistrikt, som mången gång endast bestå av en by. Ett typiskt exempel är i det fallet Vilhelmina socken i Västerbottens lappmark. I denna socken, med en areal på över 81 kvadratmil, funnos vid 1924 års riksdagsmannaval endast nio valdistrikt — men det blev också synnerligen låg röstningsprocent. Endast 31,0 procent av männen och 22,1 procent av kvinnorna deltog i valet, medan röstningsprocenten för hela länets landsbygd var 54,4 för männen och 39,7 för kvinnorna. Valdeltagandet i Vilhelmina socken var alltså åtskilligt lägre än på landsbygden i övrigt. Vid 1940 års val var Vilhelmina kommun uppdelad på icke mindre än 40 valdistrikt, och röstningsprocenten

ten blev också då en helt annan. Av männen röstade nämligen 72,5 procent och av kvinnorna 64,6. För länet i sin helhet var röstningsprocenten på landsbygden 71,1 för männen och 62,9 för kvinnorna, och om man ser på hela riksdagsvalkretsen — alltså stadsrösterna medräknade — var procenten 71,2 för männen och 63,7 för kvinnorna. Det var alltså något större valdeltagande i den vidsträckta lappmarkssocknen Vilhelmina än i länet i övrigt. Detta berodde givetvis på, att det blivit flera valdistrikt än vid tidigare val. I Vilhelmina ha endast 5 av de 40 valdistrikten över 200 röstberättigade, och icke mindre än 16 ha under 100 röstberättigade. Det är ju givet, att det är tack vare det ökade antalet valdistrikt, som röstningsprocenten stigit så kraftigt sedan 1936 års riksdagsmannaval.

Om man nu gör en jämförelse med en skogsbygd i Götaland, t. ex. Tössbo och Vedbo härader i norra Dalsland, så finner man, att valdeltagandet där var åtskilligt lägre än i Vilhelmina. I Tössbo och Vedbo, som har 34 valdistrikt, röstade vid 1940 års val 64,4 procent av männen och 53,2 procent av kvinnorna, och röstningsprocenten var alltså för männen 8,1 procent lägre än i Vilhelmina, och för kvinnorna var den inte mindre än 11,3 procent lägre. Det är väl ganska säkert, att den politiska livaktigheten icke är så många procent större i Lappmarken än i Tössbo och Vedbo härader, utan det beror givetvis på att uppe i Vilhelmina varje större by som regel utgör ett valdistrikt, medan valmanskåren i Dalslands skogsbygd är utspridd på ett jämförelsevis stort område.

Liknande exempel kunna anföras från andra trakter. Om man ser på de tre smålandslänen, så funnos i dessa vid 1940 års val ungefär 90 valdistrikt med ett ytinnehåll på över 1 kvadratmil. Det framgår också av omstående tabell, att röstningsprocenten var åtskilligt lägre i dessa stora valkretsar än i sådana, där avstånden till valurnorna icke voro så stora. Och likväl är det troligt, att i många av de större valdistrikten finnas industrisamhällen eller andra tätbyggda orter, där ju valdeltagandet i allmänhet är mycket livligt.

Röstningsprocenten i de stora valdistrikten är som synes i allmänhet 3—5 procent lägre än i de distrikt, som äro mindre än en kvadratmil, och det minskade valdeltagandet har i samtliga län gått mer ut över kvinnorna än över männen. (Se tabell å nästa sida.)

Här har pekats på de tre smålandslänen, men säkerligen är läget ungefär detsamma i andra delar av landet. Enbart i Svealand och Götaland finnas över 300 valdistrikt med ett ytinnehåll på över en kvadratmil, och av dessa äro nära en tiondedel på över två kvadratmil.

Det är ju givet att för de personer, som ha inemot en mil och mer till vallokalerna, blir valet en besvärlig procedur i jämförelse med städernas och samhällenas väljare, som ofta bara ha några minuters väg till vallokalerna. Nu kan visserligen invändas, att man kan få kommuner uppdelade på flera valdistrikt, men mången gång kunna de ledande inom en kommun motsätta sig en sådan uppdelning som kan åsamka kommunen extra kostnad, och det har visat sig, att

	Över 1 kvdr.-mil		Under 1 kvdr.-mil		
	Röstningsprocent		Röstningsprocent		
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	
1936					
Jönköpings län ...	79,9	68,5	83,7 +3,8	73,2 +4,7	Ökn. i förh. till vidst. procentsiffr. > > > >
Kronobergs län ...	77,5	65,7	80,6 +3,1	70,4 +4,7	
Kalmar län.....	77,1	66,6	78,5 +1,4	69,2 +2,6	
1938					
Jönköpings län ...	74,5	61,3	78,4 +3,9	65,5 +4,2	Ökn. i förh. till vidst. procentsiffr. > > > >
Kronobergs län ...	68,8	55,5	73,9 +5,1	61,2 +5,7	
Kalmar län.....	70,2	59,0	73,2 +3,0	62,7 +3,7	
1940					
Jönköpings län ...	77,9	67,9	80,6 +2,7	71,9 +4,0	Ökn. i förh. till vidst. procentsiffr. > > > >
Kronobergs län ...	70,4	60,0	74,4 +4,0	65,5 +5,5	
Kalmar län.....	70,2	61,2	73,6 +3,4	66,6 +5,4	

en minoritet i en kommun kan ha svårt att få förståelse för kommunens uppdelning på flera valdistrikt.

Då det är alldeles påtagligt, att det i vårt land finnas alltför många, som ha för långa avstånd till valurnorna, anse vi, att åtgärder måste vidtagas för att underlätta valdeltagandet för dessa.

Vallagen föreskriver, att i kommun där antalet invånare överstiger 3.000 skall denna indelas i två eller flera valdistrikt med högst 3.000 invånare. Beträffande uppdelning av annan anledning föreskriver vallagen att om kommun, valkrets eller del av kommun "till följd av samfärdsförhållanden eller andra orsaker finnas icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må sådan kommun, valkrets eller del av kommun delas i två eller flera valdistrikt". Som synes är denna passus i vallagen mer vagt formulerad än den del, som berör antalet invånare. I förra fallet *skall* kommunen indelas i flera valdistrikt, i senare fallet *må* kommunen delas.

Som jämförelse kan pekats på vårt grannland Norge, där vallagen på ett fullt

tillfredsställande sätt synes ha tillvaratagit landsbygdsbefolkningens intressen. Norska vallagen § 15 föreskriver: — — — — — "På landet skal valgting til stemmegivning holdes i hver skolekrets, vis ikke valgstyret senest tre måneder før valgdagen av særlige grunner finne å kunne fastsette et mindre antall stemmesteder, og beslutningen herom godkjennes av fylkesmannen. Valgstyret bør anordne valgting på flere steder i skolekretsen overalt, hvor det finner det ønskelig til lettelse for velgerne" — — — — —

Då ett val i Norge är avslutat sammanräknas icke rösterna i varje vallokal, utan rösterna sändas omedelbart efter valet till en valcentral i kommunen, där samtliga röster räknas samtidigt.

I kommentarerna till den norska vallagen framhålles, att lagen förutsätter, att man skall få avlämna röster i minst varje skolkrets, och att flera vallokaler böra anordnas i skolkretsen, där det kan vara önskvärt att underlätta röstningen för väljarna. Och det framhålles vidare: "Det är alene, hvor *særlige* omstendigheter er tilstede, at der kan fastsettes et mindre antall stemmesteder enn der er skolekretser. Departementet har innskjerpet at såvel fylkesmennene som valgstyrene påser, at lovens bestemmelser herom strengt blir efterkommet, spesielt at det kontrolleres, at intet stemmested sløifes uten at fylkesmannens samtykke herom foreligger." Då det i den norska vallagen är bestämt, att röster ute i kommunerna få avlämnas i varje skoldistrikt, blir avståndet till vallokalen endast i undantagsfall över 5 km, och i en kommun av den storleksordning, att den här i landet är uppdelad på 2—3 valdistrikt, finnas i Norge upp till 8—10 vallokaler. Det är givet, att detta har stor betydelse för väljarna, vilket också framgår av valdeltagandet.

Vid 1933 års riksdagsmannaval var exempelvis röstningsprocenten på Norges landsbygd 80,8 för männen och 67,3 för kvinnorna, medan motsvarande procent i Sverige vid 1932 års riksdagsmannaval var 72,7 för män och 60,6 för kvinnor.

Vid 1936 års val var röstningsprocenten på landsbygden i Norge 86,8 för män och 77,9 för kvinnor, och vid det riksdagsmannaval, som samma år för rättades i Sverige, röstade på landsbygden 78,5 procent av männen och 68,9 procent av kvinnorna. Alltså var röstningsprocenten här i Sverige ungefär 8 procent lägre för männen och 9,0 procent lägre för kvinnorna än i Norge, och likväl var röstningsprocenten vid 1936 års val den högsta, som förekommit här i landet. Det är ju otänkbart, att man med nuvarande valdistriktsindelning kan uppnå en så hög röstningsprocent i vårt land, som de angivna procentsiffrorna i Norge utvisa.

Det enklaste sättet att rätta till det förhållande, som här påtalats, synes vara en effektivare uppdelning av kommuner och valdistrikt. Likaväl som det nu föreskrives i vallagen, att ett valdistrikt skall uppdelas så snart invånareantalet överstiger 3.000, borde också i vallagen fastslås, att vallokalerna skola så förläggas, att avståndet till vallokalerna endast i undantagsfall överstiger 5 km. Det är emellertid givet, att med vårt lands i många fall glesa bebyggelse blir det mångentades en del av valmanskären, som kommer att bo bortom halvmils-

gränsen, och det synes nödvändigt, att man också underlättar valdeltagandet för dessa.

Vid 1942 års val infördes ett nytt röstningsförfarande — röstning å postanstalt — som torde ha utfallit ganska tillfredsställande. Det synes oss fullt berättigat, att de avlägset boende, ävenså valmän, som icke kunna komma till vallokalerna på annat sätt än sjöledes, erhålla rättighet att rösta å postanstalt under den därtill fastställda tiden — från och med adertonde dagen före valet.

Fördelen med denna röstningsmetod är ju, att en röstberättigad, som har långt till vallokalen, icke är hänvisad till en enda valdag utan har möjlighet att verkställa röstningen under någon av de aderton dagarna före valet. Det synes fullt berättigat, att man ger de avlägset boende denna möjlighet, och det torde icke heller behöva belasta postanstalterna så mycket, då det i de flesta fall icke kommer att beröra så många röstande.

Det synes uppenbart, att medborgarnas möjlighet att delta i de allmänna valen skulle i väsentlig grad ökas, därest åtgärder vidtoges i den riktning, som här angivits. Ur rättvisesynpunkt kan det icke vara tillfredsställande att vissa medborgargrupper icke alls eller med betydande uppoffringar skola kunna utöva den medborgarrätt, som ligger i den allmänna rösträtten.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådan ändring i vallagen att valdeltagandet underlättas för i motionen angivna väljargrupper och efter de riktlinjer, som ovan angivits.

Stockholm den 22 januari 1943.

Osc. Werner.

Hjalmar Svensson
i Grönvik.

Sven Andersson,
Vigelsbo.

Ivar Pettersson
i Rosta.

Jones Erik Andersson
i Ovanmyra.

Gust. E. Andersson
i Södergård.

Lars E. Andersson
i Hedensbyn.

Axel Hansson
i Rubbestad.